

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

מ ש ה

קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקינים וזקינים

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

כך תחילת המשנה משה קיבל, ומסכת זו מסדר ישועות היא וסידרה אחר מסכת ע"ז למעלה מהוריות, ונקראת מסכת אבות על שם שמפורש בה סידרון של אבותינו הראשונים דור אחר דור, היאך קיבלו תורה זה מזה, ונהגו העם לשנותה בבית הכנסת בין מנחה למערב בשבת, לפי שעמי הארץ נאספים לקרית התורה, ומשמיעים אותם מידות תרומיות השנויות במסכת זו פרק ליום, כלפי שאמרו חכמים בהמניח את הכד, הי גיהו חסיד, מאן דמקיים מילי דאבות, והן הנהיגו להתחיל בה כל ישראל יש להם חלק, כלפי שהתחלה יפה היא, וכדי להמשיך לב עמי הארץ שלא יתיאשו מן התשובה ומן הגאולה לומר שאבדה תקוותם מחמת קצת עבירה שבידם, אבל אין בבא זו ממסכת זו, ותחילת פרק היא במסכת סנהדרין, וכמו כן הנהיגו לסיים בכל פרק ופרק. ר' חנניא בן עקשיא ואף אותה בבא אינה ממסכתא זו אלא סוף פרק היא במסכתא מכות, פרק אילו הן חלוקין, ולפי שיש בה סיום נאה נהגו העם לומר בסוף כל פרק ופרק.

משה קיבל תורה מסיני. כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה, כאותה שפירשו חכמים במאימתי קורין, אמר ר' לוי בר חמא אמר ריש לקיש מאי דכתיב עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצות אשר כתבתי להורתם, לחות, כמשמען, תורה זו משנה, מצוה, אילו מצות והוקים, אשר כתבתי, אילו נביאים וכתובים, להורותם, זו תלמוד, מלמד שכולן ניתנו למשה מסיני, ועוד מצינו בפסיקתא ושאר אגדות, שכשפתח לו הק' למשה במסכת פרה, אמר לו אלעזר בני כך הוא אומר, יהושע בני כך הוא אומר, וזהו שכת' דברי חכמים כדרבונות וגו'. ניתנו מרועה אחד, ודרשינן בהכל חייבין בראייה, אעפ"י שהללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין, כולם ניתנו מרועה אחד, רועה אחד, ואילו דברי אלהים

חיים, ותורה שבעל פה היא סמנטירין של הק', כמו שפירשו רבותי באגדה, והוא שאמר הכת' אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו, שאין לך דבר הכתובה בנביאים שצריכה תלמוד שלא נאמרו למשה בתלמוד' בסיני אבל לא ניתנו ליכתב על ידו, עד שבאו סופרים שבכל דור ודור וכתבום על פי רוח הקודש כמו שנגזר עליהם מששת ימי בראשית, כמו שנאמר זה ספר תולדות אדם בלפני אידיהן, והוא שאנו אומרים בתלמוד בכמה דברים, בסנהדרין פ' כהן גדול. וביומא, גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא, לכך אני אומר שנקראו נביאים וכתובים דברי קבלה שהיו מקובלין ובאים מימות יהושע, ומ"מ אינם שוים לחמשה ספרים שכולן מצות וחוקים, ולא אילו בלבד נאמרו למשה מסיני בעל פה, כאותה ששינו באין בין המודר א"ר יצחק מקרא סופרים ועיטור סופרים, וקריין ולא כתבין וכתבין ולא קריין הלכה למשה מסיני, ואמר רב הנאל אמר רב ויקראו בס' בתורת האלהים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא, ומסיק זו פיסוקי טעמים, וזה כי הא דאמר פ' הוציאו לו, חמש מקראות שאין להם הכרע מן התורה, ומההיא דהכל חייבין בראייה, הכי קאמר ויעלו עולות כבשים וגומ', נפק' מינ' לפיסוקי טע', שטעמי הנגינות הם שנאמרו למשה מי תולש, ומי זוקף, ומי יושב, ומי עומד, ומי העולה ומי היורד ומי המונח, אבל סימני הנגינות סופרים הוא שתקנום ולפיכך אין ניקוד טברני דומה לניקוד שלנו, ולא שניהם דומים לניקוד ארץ ישראל, ומפני שהטעמים והנגינות משתכחין הוא שתקנום, וסמכו על מה שאמר הכת' עת לעשות לי"י הפרו תורתך ולפיכך לא ניתן ספר תורה לינקד, שאע"פ שניתנו פסוקי הטעמים ונגינות הקרייה מסיני במסורת, דכת' ושום שכל על פה נאמרו, ולא בסימני נקודה בספר, ועוד מצינו במסכת מגילה שהתרגום ניתן בסיני, אלא שכתוהו וחזרו ויסדהו, ולפיכך זכה תרגום שאמרו חכמים להשלים פרשיותיו עם הציבור, שנים מקרא ואחד תרגום, מה שאין כן בכל מקום, וכן אמר רב עמרם שהשיב מר רב נטרונאי גאון, ואמר' נמי בהקורא את המגילה למפרע, ואמ' רב אבא בריה דרב חייה בר אבא א"ר יוחנן מאי דכת' ועליהם ככל הדברים, מלמד שהראה לו הקב"ה למשה בסיני דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים.

ומסרה ליהושע ויען יהושע בן נון משרת משה, ואומ' ומשרתו יהושע בן נון נער וגומ'.

ויהושע לזקנים, ועל ידי יהושע נמסרה לזקנים, הם שופטים שעמדו לישראל עד שמלך שאול וקורא אותם זקנים, שכן דרך למנות זקנים על הציבור, דכת' אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו, ומצינו שיהושע מסרה לזקנים שהיו רודים ושוטרים את ישראל, כדכת' ויעבדו העם את י"י כל ימי יהושע וכל ימי

לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה והם אמרו שלשה

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

הזקנים, אשר האריכו וגומ', ואותם זקנים מסרוה לשופטים שאחריהם שהיו זקנים, וכל אחד מהזקנים והשופטים מסר לחבירו.

והא לך סדר השופטים עתניאל, אהוד שמגר, ברק, גדעון, אבימלך, תלע, יאיר הגלעדי, פנחס, יפתח, אבצן זה בעז, אלון, עבדון, ממנוח, שמשון.

וזקנים לנביאים, ונביאים התקבלו זה מזה.

וזה סדרן של נביאים עלי, שמואל, גד, שמעיה, עדוא, אחיה השילוני, אליהו אלישע, מיכיהו, עובדיה, יונה, מיכה המורשתי, יואל, נחום, חבקוק, צפניה, ירמיה, יחזקאל, ישעיה, חולדה, חגי, זכריה, ומלאכי.

ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה ואילו הן עזריה, הוא עזרא שעלה מבבל וגלותו עמה, זרובבל, ישוע, נחמיה, מרדכי בלשן, בכל לשון היה ידוע, כדא' במסכת מגילה, שמיושבי לשכת הגזית היה, ואית דאמרי דהוה בייל לישני ודריש להו, כדאמ' במנחות פ"ר ישמעאל, זימנא חדא לא הוה ידעי היכא עומר לאיתוי, אכרוו, אתא ההוא חרשא, אותיב חדא ידיה אאיגרא ותדא אצריפא, אמ' להו מרדכי מי איכא דוכתא דשמיה גגות צריפין בדוק ואשכח.

ובאבות דר' נתן כך שנינו משה קיבל תורה מסיני, שנאמר ויתנם אלי, ואומ' זכרו תורת משה עבדי, יהושע קבלה ממשה, שנאמ' ונתת מהודך עליו, זקנים מיהושע, שנאמר ויעבדו העם את ה' וגומ', שופטים קבלו מזקנים שנאמר ויהי בימי שפט השפטים, ונביאים קבלו משפטים, שנאמר ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים יום השכם ושלוח ולא שמעו, ואנשי כנסת הגדולה קבלו מנביאים האחרונים הן חגי זכריה ומלאכי ובריית' זו קורין אותה אבות דר' נתן, ולא ידעתי על מה, אם מפני שהזכר בתחילה, הרי ר' יוסי הגלילי הזכר שם ראשון, שני לו ר' עקיבא, שלישי לו ר' נתן, וכך מתחלת, משה נתקדש בענו, בריש יומא מייתי לה, ויש לומר שר' נתן סידרה וכך מסורת בידם, כמו משנת ר' חייא, ור' הושעיא ומשנת בר קפרא, בפ"ב דע"ג, ודשמואל ולוי, וכן תני לוי במתניתין בפ"ק דיבמות, וזו היא משנת ר' נתן האמורה במדרש קהלת, ומדרש פסיקתא רבתי.

דברים הור מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

מסורה לאנשי כנסת הגדולה, לכך נקרא שמם כנסת הגדולה, לפי שהיו כנסייא גדולה, וחשובה, וקדושה, לפני המקום, שכן גדלוהו להקי' והחזירו עטרה ליושנה, כדא' במסכת יומא, בפ' בא לו, משה אמר האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים, בא ירמיה ואמר האל הגדול והנורא, אמר גוים מרקדין בהיכלו איה גבורותיה, בא דניאל ואמר האל הגדול אמר גוים משעבדים בבניו איה נוראותיו, באו אנשי כנסת הגדולה והחזירו עטרה ליושנה, ואמרו האל הגדול הגבור והנורא, אמרו הן הן גבורותיה, שנעשה אך אפים אף לרשעים, הם הם נוראותיו, אילמלא נוראותיו היאך אומה יחידה מתקיימת בין האומות, ובאגדה נותן מזראות המקרא למוראת מקדש, על שם שנאמר ומקדשי תיראו, ואיוהו מוראת מקדש, לא יכנס אדם להר הבית, בפ"ק דיבמות, ואומר נורא אלהים ממקדשך, אלמ' דמורא במקדש, וזהו שאמר גוים מרקדין בהיכלו איה נוראותיו.

הם אמרו שלושה דברים אנשי כנסת הגדולה אמרו ג' דברים.

הו מתונים בדין, דמתין מסיק אליבא דשמעתא, בסוף הוריות, כלומר ממתנין לחשוב עומק הדין ולישא וליתן בו, ומפר' בסיפרי בפרשת אלה הדברים, אם בא לפניך דין אחד שנים ושלושה פעמים לכשבא לפניך פעם רביעית אל תחתכהו מיד לומר כבר פסקתה פעם ראשונה ושניה אלא חזור ופשפש בו שמא תמצא בו טעם אחר, ובברייתא דר' נתן מפורש שכן מצינו באנשי כנסת הגדולה שהיו מתונין בדין, שנאמר גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה, לא שהעתיקו אלא שהמתינו, ובפ"ק דסנהדרין מוציא מלא תעלה במעלות, וסמין ליה ואלה המשפטים.

והעמידו תלמידים הרבה, להרבות חכמתם, מרבה ישיבה מרבה חכמה, דאמר מר הרבה למדתי מרבותיי ויותר מחביריי ומתלמידיי יותר מכולם, וכן מצינו ביעבץ שביקש רחמים על הדבר, שנאמר ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר אם ברך תברכני והרבית את גבולי ופרשו רבותינו במסכת תמורה, והרבית את גבולי, בתלמידים.

שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה הוא היה אומר
 על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל
 גמילות חסדים:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

יעשו סייג. גדר והרחקה לדברי תורה, שתהיו גזרין גזירה למצות, כגון
 שניות לעריות, בפ"ב דיבמות, כדי להרחיק אדם מן העבירה עצמה שאסורה
 מן התורה, וכן הוא אומר ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת,
 הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו, שאף גזירה לגזירה פלוגתא דאביי ורבא,
 ומאן דלא גזר דייק לקרא הכי, ולא משמרת למשמרת משמרה, ובמשנת
 ר' נתן אמרי' בן עזאי אומר הוי זהיר בדבריך מבטלתן ועשה סייג לדבריך
 כדרך שעשה הק' סייג לדבריו, אדם הראשון תורת משה, נביאים וכתובים כו'.
 כדמפרש החם, ושנינו במכילתא, ולא תותירו ממנו עד בוקר, והגותר ממנו
 עד בוקר למה בא, לא בא הכת' אלא לקבוע תחום, לבוקרו של בקר, ואיזה
 זה עמוד השחר, מיכן אמרו חכמים אכילת פסחים ואכילת זבחים והקטר
 חלבים ואיברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר, כל הנאכלין ליום אחד,
 מצותן עד שיעלה עמוד השחר, ולמה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם
 מן העבירה, ולעשות סייג לתורה, ולקיים דברי אנשי כנסת הגדולה שהיו
 אומרי' ג' דברים הוו מתונין בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה.

שמעון הצדיק, כהן גדול היה, ובימי אלכסנדרוס מוקדון שהרג דריוש
 בן אסתר.

היה משירי כנסת הגדולה, מן האחרונים שבהם, שכבר בימיו נשטרו
 לבית עלמים רובה של כנסת הגדולה.

על התורה, מפורש בבבלייתא דכת' אם לא בריית יומם ולילה וכדא'
 כלפני אידיהן, שהתנה הק' עם מעשה בראשית אם ישראל מקבלין את התורה
 מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתהו ובהו.

ועל העבודה, עבודת בית המקדש, אמרו כל זמן שבית המקדש קיים היה
 העולם מתברך ליושביו והגשמים יורדין בזמנו, שנאמר והיה אם שמע
 תשמעו וגומ', ונתתי מטר ארצכם בעתו, ואיזו זו עבודת בית המקדש, ובזמן
 שאין בית המקדש קיים אין העולם מתברך על יושביו ואין הגשמים יורדין

אנטיגנוס איש סוכו קיבל משמעון הצדיק, הוא היה אומר
אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא
היו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס ויהי
מורא שמים עליכם:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

בזמנו, שנאמר השמרו לכם פן יפתה וגו', וחרה אף י"י בכם ועצר את
השמים וגומר וכן בנביאים, בחגי הוא אומר מהיותם בא אל ערמת עשרים
וגומ', ועוד מצינו בראש השנה ובמגילה, אלמלא מעמדות לא נתקיימו
שמים וארץ.

ועל גמילות חסדים, שנאמר כי חסד חפצתי ולא זבח, ועולם לא
נברא מתחילתו אלא בגמילות חסדים, שנאמר אמרתי עולם חסד יבנה,
ועכשיו שאין עבודה מתקיים העולם בתורה ובגמילות חסדים ובתפילה
שהתפילה חשובה כעבודה כדמפרש בסיפרי, ובתפילת השחר ירושלמי, ולעבדו
בכל לבבכם ובכל נפשכם, וכי יש עבודה בלב אלא בתפילה, וכן הוא אומר
אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא ישובינג, וכי יש עבודה בבבל אלא זו
תפילה, הא למדת שגדולה תפילה, ואף מן הקרבנות נראה לי היא חשובה שהרי
חשובה היא כקטורת, שנאמר תכון תפילתי קטרת לפניך, ואמרי' רשב"ג
אומר מיום שחרב בית המקדש אין לך יום שאין בו קללה, ולא ירד טל לברכה,
ואמרי' בגמרא, ועלמא אמאי מקיים, אקידושא דסדרא ואיהא שמיה רבה
מברך דאגדא, וגדולה היא גמילות חסדים מן הצדקה, כמו שאמרו חכמים
שזה מחיים וזה בין מחיים בין לאחר מיתה, זה בממונו וזה בגופו וממונו,
זה דרך הלואה שמלוה את העני מעות בשעת דוחקו ואינו מתבייש, ואילו
צדקה כשנותנה לו מתבייש, זה לעני וזה אף לעשיר.

איש פוכו, שם עירו, כדכתיב ירמות ועדלם סוכה ועוקה.

פרס, מנה, לחם חק, פרוונדא, ב', ונקראת פרס, לשון פרוס החג, לפי
החג, שנוטל הרב משאות מאת פניו ונותן להם, ויש לומר לשון פרוסת לחם
שפוסק עליו לתת לו כך וכך, או שמא לשון משאת הוא באחת הלשונות.

אלא על מנת שלא לקבל פרס, ומתוך דבר זה פקרו המינין, כדמפורש
 בברייתא שהיו יושבין לפניו שני תלמידים צדוק ובייתוס, וכשמעו כך
 פרשו והלכו להם ונעשו אומה לעצמן שלא לשמוע עוד דברי חכמים מפני
 שכל דבריהם הבל וריק, וכי למה אדם יגע לריק ועמל לרוח אם אינו נוטל
 שכר על המצות, כסבורים הם שכן אומר אנטיגנוס שאין תשלום שכר לצדיקים,
 ועמד... ירקב שמו וזכרה, אחד מן התלמידים מבני פריצי עמנו וכתב להם
 ספר גזירות חקקי און, עון גיליון, ומכתב עמל חוקים לא טובים ומשפטים
 בל יתיו בהם, שמם, נקראו תלמידי צדוקין ובייתוסין, וחס ושלום שלא עלה
 על דעתו של אנטיגנוס לומר כך, אלא כך אמר, שלא יאמר אדם אעבוד את
 יוצרי כדי שיספיק לי צרכיי, אלא מספיק ואינו מספיק יעבוד את בוראו
 מאהבה, משום כאשר ציוני י"י אלהי ואעפ"י שייסורים באים עליו אל ירהר
 ואל יעיין אחריו אלא יקבלם מאהבה, דכת' אשרי הגבר אשר תיסרנו יה,
 שאע"פ שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן שסוף הכבוד לבא, כדכתיב בשמרם
 עקב רב, ואילו כל המקיים מצות על מנת, כשיראה תנאי כלה מניחו והולך
 לו, שכן אמרו חכמים כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר ובטילה אהבה
 ושאינה תלויה בדבר אינה בטילה לעולם. ותנן בפ"ק דראש השנה האומר
 תנו סלע זו לצדקה בשביל שיהיו בניי ושאוכה לעולם הבא הרי זה צדיק
 גמור, לא בעל מנת קא', דמאן דעבד הכי לאו מעליותא היא מיהו התם
 מוקי לה בישראל שמתוך שלא לשמה בה לשמה ועוד שלא יתחרט אם לא
 יחיו בניו, ובאומות העולם דליכא למימר הכי מוכח התם מנא לן דאחמיץ
 מהכא ומצליין לחיי מלכא ובנוהי, ואף מטעם אהבה תלויה בדבר אמרו
 החכמים שיעבוד אדם את בוראו מאהבת המקום ולא מאהבת שכר המצות דכתיב
 ואהבת את י"י אלהיך, ולא מתוך יראה, שמא יחתוך אטונה ויפסוק פרנסתו,
 שכל העובד את רבו מאהבה אפי' מכביד עליו כל היום אינו דומה עליו לכלום,
 כדרך שמצאנו ביעקב ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה, ואילו העובד
 את רבו מיראה כשרואה רבו מכביד עליו מניחו והולך לו.
 ויהי מורא שמים עליכם. עם אהבה שלא ינהג קלת ראש כלפי
 מעלה, כבן המתחטא לפני אביו, מחמת אהבה שלבו גס בו, כמו שמצינו
 בחוני המעגל, ששלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזריני עליך
 גידוי אבל מה אעשה, שאתה מתחטא לפני הק' כבן המתחטא לפני אביו
 ועשה לו רצונו.

יוסף בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהן. יוסי בן יועזר אומר יהי ביתך בית וועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם: ויוסף בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויפרי

צרידה, שם מקום.

קיבלו מהם, מאנשי כנסת הגדולה, וכל הזוגות השנויין כאן, ראשי סנהדראות היו, ופירשו חכמים במסכת חגיגה שאחד מהם נשיא שני לו אב ב"ד.

בית וועד לחכמים, מפורש בברייתא מלמד שיהא ביתו של אדם מוזמן לחכמים לבית וועדים, כאדם האומר לחבירו שמר לי בבית פלוני.

והוי מתאבק בעפר רגליהן, כיצד בזמן שתלמיד חכם נכנס לעיר אל תאמר איני צריך לו, אלא לך אצלו ושב לפניו, ואל תשב לפניו לא על הכסא ולא על המטה ולא על הספסל, אלא על הקרקע, שתתעפר בעפר רגליו, שמתוך כך תזכה, כדאמר בפ"ק דסנהדרין ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע, ויש חימא דאמרינן במגילה מגיין לרב שלא ישב על גבי מיטה וישנה לתלמידין על גבי קרקע שנאמר ואתה פה עמד עמדי, ובבא מציעא פ' השוכר את הפועלים, מימיהם אנו שותין ועל גבי קרקע הם יושבין ויש לומר הא למיגרס כמשה, הא לעיוני כשמעון.

והוי שותה בצמא את דבריהם, ברצון וכנפש חפצה, כמים קרים על נפש עייפה, ששותה לתאבון, ומתקבלין ברצון על לבו.

פתוח לרווחה, מפורש בברייתא שיהא ביתו פתוח לעוברים ושבבים ומרויח להם ומספיק ברוחב ידים כדרך שהיה ביתו של איוב פתוח לצפון ולדרום למזרח ולמערב, ולמה עשה איוב ד' פתחים כדי שלא יהיו עניים מצטערים עד שיקיפו את כל הבית אלא כל הבא יכנס כדרכו ויצא בפתח שני, שלא יראהו העומדים דרך כניסתו ויתבייש מהן.

ויהיו עניים בני ביתך, אל תרבה עבדים ושפחות לשרתך, אלא הבא עניים במקומם להיות בני ביתך, ויעבדוך, ותקבל שכר עליהם, כדרך שעשה

אמרו קל וחומר באשת חבירו. מיכן אמרו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורד לגהינם:

יהושע בן פרחיה וניתאי הארבלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

רבא. כדמפורש בהזוהב, ובברייתא מפורש לא בני ביתך ממש. אלא שיהיו עניים משיתים שאוכלים ושותים על שולחנך כו'.

ואל תרבה שיחה. דברים בטילים.

באשתו אמרו, רבינו הקדוש כשסידר המשנה פי' כן.

ק"ו באשת חבירו, מפני טענת הבריות ולזות שפתים.

באשתו נרה, לא גרסינן, שאף באשתו טהורה אמרו מפני ביטול תורה.

מיכן אמרו, מתוך דבר זה למדנו הבאים אחריו והוסיפו על דבריה, ופירשו שלפיכך לא ירבה אדם שיחה עם האשה שכל זמן כו'.

גורם רעה לעצמו, מפרש בברייתא, כיצד בזמן שאדם הולך לבית הכנסת ולא היו נוהגין בו כבוד, או שעירער עם חבירו אם ילך ויספר לביתו כך וכך עירערתי עם חבריי כך וכך אמרתי לו, וכך אמר לי, נמצא מבזה עצמו ומבזה חבירו, וכיון שסת לה כל אותם הדברים אף היא מבזה אותו בלבה.

ובוטל מדברי תורה, שמתעסק בדברים בטילים, עומד עמה ומשחק עמה.

וסופו יורד לגהינם, שהשחוק וקלת ראש מרגילין אדם לערה ופעמים שאין האשה מקבלת ממנו, ויצרו תוקפתו ונכשל בה.

קבלו מהם, מיוסף בן יעזר ומיוסף בן יוחנן, וכן כולם קבלו זה מזה.

עשה לך רב, מפורש בברייתא, כיצד יעשה אדם את רבו קבוע שילמד ממנו, מקרא ומשנה מדרש הלכות ואגדות, טעם שהניח במקרא סופו לומר במשנה, טעם שהניח לו במשנה, סופו לומר במדרש, במדרש סופו לומר בהלכות וכן באגדות, נמצא אותו אדם יוצא מלפניו מלא מלא, וברכה לראש

לכף זכות. וניתאי הארכלי אומר הרחק משכן רע ואל תתחבר
לרשע ואל תתיאש מן הפורענות:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

משביר. ד"א עשה לך רב, שלא תהא תוקע עצמך לדבר הלכה, דכתיב
ושובא תוקעים בוטה, השונא את מי שתוקע עצמו ואינו נוהג כמותו הוא
יעמוד לבטח, ומהו תוקע דאתא דינא קמיה וגמר הילכתא ומדמי מילתא
למילתא, ואית ליה רבא במתא ולא אזיל למיגמר מיניה, דכיון דלא אמרוהו
חכמים בפירוש צריך לו לילך בפני רבו וללמוד.

וקנה לך חבר, דכתיב חרב אל תבדוק ונאלו, חרב על תלמידי חכמים
שיושבין בד בבד ועוסקין בתורה, ולא עוד אלא שמטפשיהו, דכתיב ונאלו,
וכתיב נאלו שרי צען, ועוד נאמר טובים השנים, מפורש בכרייתא טובים
שנים שיושבין ועוסקין בתורה טעה אחד מהם הלכה או פסוק או שאומר
על טהור טמא ועל טמא טהור וחבירו מתזירו יש להם שכר טוב בעמלם.
והוי דן את כל האדם לכף זכות, אם עשה אדם דבר שיש להכריע
עליו לזכות ולחובה הכריעו לכף זכות, כאותה ששנינו במסכת שבת פ'
מפניו, מעשה באדם אחד שהשכיר עצמו בגליל העליון, ור' יהושע סיפר
עם מטרונית בחדר, כשיצא הלך וטבל, והכריעוהו תלמידיו לזכות, שמפני שנתזה
צינורא מפיה עליו הווקק לטבילה, וכן באותו חסיד שפדה ריבה אחת והשכיבה
למרגלותיו מפני התלמידים שלא היה בקי בהם.

הרחק משכן רע, מפורש בכרייתא אחד שכינו שבבית ואחד שבשדה,
שאין הנגעים באים אלא מחמת ביתו של רשע עוונותיו של רשע גרמו
לסתור כותלו של צדיק, כיצד נראה נגע בכותל שבין רשע לצדיק סותרין
כותלו של צדיק א"ר ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אוי לרשע אוי
לשכנו, עוונותיו של רשע גרמו לסתור כותלו של צדיק, ויש תימא מדתני
בת"כ ונתתי נגע צרעת, בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם לפי
שהאמוראיים הטמינו מטמונים של זהב בפרשי בוזאת תהיה, ולי נראה
דבשורה היה להם לצדיקים שמוצאים מטמונית ולכך בא צרעת בבתייהם
אבל כשבא צרעת ואינן מוצאים שום מטמון בידוע שהוא רשע וגרם לסתור
כותלו של צדיק, ואני אומר הרחק משכן רע, מי שהוא רע לשמים רע
לבריות, כמו שפירשו חכמים, או לרשע רע, כגון שאותו אדם רמאי גנב

יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

וגזלן, ואמרו חכמים שלא יהא אדם נמשך אצלו, שלא ילמד ממעשיו, מפני שהן דברים שהנפש מתאה להם ומחמדתם, וכ"ש אל תתחבר עמו, ואפי' לאדם שאינו אלא רשע שהוא רע לשמים, ואינו רע לבריות, כגון מי שהוא עובד ע"ז או אוכל טריפה ונבילה, ואין צריך לומר שלא יהיו נחשב ונמשך עמו, אלא אפילו שום עסק ושותפות בעלמא, לא יהא לו אצלו ולא אקראי בעלמא.

ואל תתחבר לרשע, שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה, שנתחבר לאחאב לילך ברמות גלעד והיה עליו קצף מאת ה'. שנאמר ה'רשע לעור ולשנאי י"י תאהב.

ואל תתייאש מן הפורענות, אל תהיא תהי מיואש, אשאוריץ ב', כך נחבר במשנת ד' אפרים, כלומר אם ראית פורענות ממשמשת לבא התקן עצמך לעמוד בפניו קודם שתתקן לבא, וסמך אל תתייאש לאל תתחבר שאם תתחבר לאדם רשע תדאג מן הפורענות, תראה ותחשוב איך ינצל ממנו, שבדאי יבא, ובברייתא שנינו אל תתייאש מן הפורענות, מלמד שיהא אדם מתפחד בכל יום, שנאמר כי פחד פחדתי ויאתיני, שמתוך כך לבו שלם כל שעה עם הק' אלא על מנת שלא יקלקל, ד"א אל תתייאש, כיצד, בזמן שאדם רואה את ביתו מצליח אל יאמר בשביל זכותי הק' נותן לי פרנסתי בעולם הזה והק' קיימת לי לעולם הבא, אלא יאמר אוי לי שלא נמצא לי בפני הק', אלא זכות אחד והוא נותן לי מאכל בעולם הזה, כדי שיאבד שכר לעולם הבא.

יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. מצינו בסנהדרין ירושלמי אנן תנא יהודה בן טבאי נשיא, ואי תנא תני' חליף מאן דאמר יהודה בן טבאי נשיא עובדא באלכסנדריא מסייע ליה, שלחו להו בני ירושלים, מאתי ירושלים הגדולה, לאלכסנדריה אחותי הקטנה, עד מתי ארוסי יושב אצליך ואני יושבת עגומה על פרש מייתי, אילפא, כלומר נכנס ובא לו, למדנו שהיה נשיא, ומאן דתני שמעון בן שטח נשיא, עובדא דאשקלון מסייע ליה, דתנו א"ר אלעזר מעשה בשמעון בן שטח שתלה שמונים נשים באשקלון, דהו תמנו נשין חרשין יתיבו במערת אשקלון יתיבו ומחבלן עלמא.

אומר אל תעש עצמך כעורכי הדיינים. וכשהיו בעלי הדין עומדים לפניך יהו בעיניך כרשעים. וכשנפטרים מלפניך יהיו

פירוש רבינו שמחה בעל מהזור ויטרי

עמד שמעון בן שטה ביום סגריה. ונסיב עימיה תמנן גוברין בהירין. ויהב בידיהון תמנן לבושי חדתין. יהיבן גו קדרין חדתין וכפיין על רישיהון. ואמר להון אין נחרית צפרית חדא זימנא אתון לבשין. ואין צפרית זמן תניינות אתון עלון כולכון כחדא. פי' אם אני נוחר פעם אחת לבשו הבגדים. ואם אני נוחר פעם שנייה בואו עלינו. וכיון דאתון עלון יהב כל חד וחד מנכון חדא ויטלטלונה מארעא ולא מצלח אזל קם על תרעא דמערתא. אמרו ליה מה את בעי הכא. אמר לון למילף ולמילפא. כל מינוי יעביד מה דהוא חכים. הוות כל חדא וחדא אמרה מה דהיא אמרה. ומתיא חמרא. או קפרא. או תבשילא. אמרין ליה מה את יכיל עביד. אמר יכיל אנא מציפור תרין. ומייתי הכא תמנן גוברין בחירין דכוותי לבישין תמנן לבושין נקרין יתבין הכא עמהון חדיין ומחדיין לכון. אמרין אוף אנן כי בעיין. נחר צפר חד פעם זמן ולבשין לבושיהון צפר זמן תניינות עלון כלהון. אמר כל מינוי יחכם וטעונין ואזלן וצלבונין.

ואל תעש עצמך כעורכי הדיינים. כמקבלי טענות שבב"ד. שמלמדים בעלי דינים להערים ולהסדיר טענותיהן היאך יטענו. כאותה שמצינו בתלמוד בכמה מקומות בכתובות פרק גערה שנחפתתה. ברי' יוחנן ורי' נחמן שמלמדין קרוביהם לטעון. ומשעשו כך מתחרטין בעצמן. ואומרין עשינו עצמינו כעורכי הדיינים. מעיקרא סבר כו'. ובברייתא כך שנינו אל תעש עצמך כעורכי הדיינים ויש גורסין כארכי. באלף. והיא היא. כיצד מלמד שאם באת לבית המדרש ושמת דבר הלכה או טעם אל תבהל להשיב. ואל תהא יושב ושוק. אלא שאל באיזה עיניין הדין ובאיזה טעם אמרוהו. ואל תעש עצמך כאילו אתה יודע טעם הדין כאותם שהן גדולים ובקיאין בדין. כמו איש פלוני ארכן ובאגדה יש ארכי הרבה. וכי תושי הארכי שהיה יושב ויועץ בראשי ערכאות של דור. ויש לפרש אל תעש עצמך כארכי הדיינים. לכפות בני אדם לדון לפניך ביחוד שהן רשאים ולא אתה.

וכשהיו בעלי הדין עומדין לפניך בתחילתו של דין כדכתיב ועמדו שני האנשים.

בעיניך כזכאים לכשיקבלו עליהם את הדין. ושמעון בן שטח
אומר הוי מרבה לחקור את העדים והוי זהיר בדברך שמא
מתוכם ילמדו לשקר.

שמעיה ואבטליון קבלו מהם. שמעיה אומר אהוב את המלאכה
ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות. ואבטליון אומר חכמים

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

יהו בעיניך כרשעים. שלא תהרהר בלבך לומר זה זכאי יותר מזה.
שמתוך כך תראה לו זכות ולא חובה. ושמא חייב הוא. אלא שניהן יהו בעיניך
כחייבין. וחפשת אחריהם אם מערימים בטענותם.

וכשנפטרין מלפניך. לאחר שקיבלו עליהן את הדין שלא תחשדם
בשום דבר אלא הכרע שניהן לזכות. שזה היה סבור בברוד שזה חייב לו
ואינו כך. וזה נשבע על הודאי.

והוי זהיר בדברך. שלא תאמר להם דבר שיוכלו להבין מתוכו מה
יאמרו כדי להחזיק את הדברים. כאדם האומר שמא כך וכך היה. שלא ילמדו
לשקר מתוך דבריו ויאמר כך היה כאשר דברת ולא היה מעולם כן.

אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות. שכך אמרו חכמים גדולה
מלאכה שמחממת את בעלה. ואל יחזיק אדם עצמו כגדול שלא לעשות מלאכה.
שכן אמר לו רב לרב כהנא פשוט נבלתך בשוקא ולא תימר כהנא רבא אנא.
גברא רבא אנא וסניא בי מילתא כדכתיב טוב נקלה ועבד לו וגומר. ועוד
אמרו חכמים כל מי שאינו לומד את בנו אומנות מלמדו לסטיות. שמתוך שאינו
ידע להשתכר במלאכה הוא גוזל וחומס ומלסטם את הבריות. ובברייתא שנינו. ר'
יהודה אומר הרי שאין לו מלאכה שיעשה והיתה לו חצר חריבה ושדה חרב. מניין
שילך ויתעסק. ת"ל ששת ימים תעבוד. מה ת"ל כל מלאכתך. להביא כל מי
שיש לו חצר שילך ויתעסק בה. וזהו ושנא את הרבנות. שישפיל עצמו
כדי להשתכר.

ואל תתודע לרשות. שאפילו תנהוג ברבנות. מ"מ רבנות שהיא מצד
המלכות אל תאהב ססוף מעליל עליך ונוטל כל עמלך. כדרך שהמלכות עושה.
ובברייתא שנינו ושנא את הרבנות. מלמד שלא יהא אדם מניח עטרה לעצמו
אלא יניחו לו עטרה אחרים. וכן הוא אומר יהללך זר ולא פיך. ומצינו בשאל

הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל.

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

בשעה שאמר לו הק' עלה היה מתחבא בין הכלים, שנאמר ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים, מה טעם לפי שאמרו הרי קבל וקיים, תהי שפל וחיה, ועוד אמרו קשה רבנות שמקברת את בעלה שכן מצינו ביוסף שמת קודם לאחיו, שנאמר וימת יוסף וכל אחיו, וכל כך למה, לפי שנהג שררה בעצמו. רבנות, שררה.

ואל תתודע לרשות, שנינו בברייתא שלא יוציא אדם שם במלכות, שמתוך שמוציאין לו שם סוף שנותנין בו עיניהן והורגינן אותו ונוטלין ממנו את ממונו.

רשות, היא המלכות, שהרשות בידה לפתוח ולהסגיר להשקיט ולהרשיע. וליתן רשות ולבטל רשות, כדא' פ"ק דסוטה גבי גדולתו של משה שבת של דיווגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה, כלומר ניטלה שררותו של משה וניתנה ליהושע, וכן גבי מעלה אמרינן בחגיגה, אמר אחר בלבו חס ושלום שמא שתי רשויות יש.

ואבטליון אומר חכמים הזהרו, הוא קורא לחכמים ואומר להם חכמים הזהרו, שמעו והבינו, מה שאנו אומרים לכם.

הזהרו בדבריכם, מפורש בברייתא ראו שלא תורו שלא כדברי תורה, ותחייבו עליה גלות, ועוד הזהרו למי אתם שונים שתאמרו דבריכם לתלמידים יראי השם ולא להדיוטות, שמא הם יורו שלא כדברי תורה ותחייבו עליו גלות.

ותגלו למקום מים הרעים, אילו הגוים, שנאמר בהן הן גוים כמר מדלי. וישתו התלמידים הבאים, אחר שתגלו, וילמדו ממעשה הגוים וימותו, כמה שנאמר ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם.

ונמצא שם שמים מתחלל, על ידכם, שגרמתם לעצמכם גלות, ואומות העולם והמינין אומר' שאין בשכינה כח להצילכם דכתיב וקדשתי את שמי הגדול אשר חללוהו בית ישראל באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו.

הילל ושמאי קבלו מהן. הילל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה.

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

ואני, אומר חכמים הזהרו בדבריכם, שלא תאמרו דבר קל בדברי תורה, ואפי' אתם עומדין עכשיו במקום בני תורה שאתם יודעים בהם שלא יפקדו מתוך דבריכם.

שמא תחובו חובת גלות, כמו שמצינו בהרבה תלמידי חכמים שגלו מארץ ישראל לבבל ומבבל לארץ ישראל.

ותגלו למקום, עמי הארץ שמנהגם רע, וילמדו התלמידים העומדים אחרי כן ממעשיהם ויוסיפו להקל בדברי תורה מתוך דבריהם.

וימותו, כדכתיב כי רבים חללים הפילה.

ונמצא שם שמים מתחלל, שאומרים אוי לו לפלוני שלמד תורה ראו מה אירע בו, וזה שמצינו רב בקעה מצא וגדר בה גדר.

הילל ושמאי, ולשון המקרא הלל בדברי הימים.

הוי מתלמידיו של אהרן, הוי למד ממעשיו.

אוהב שלום, שנינו בברייתא מלמד שיהא אדם רודף שלום כמו שהיה אהרן רודף שלום בין כל אחד ואחד, שנאמר בשלום ובמישור הלך אתי, הרי שני בני אדם שעושין מריבה זה עם זה הולך אהרן ויושב אצל כל אחד ואחד, ואמר לו בני ראה חבירך מהו אומר הרי מטריך את לבו ומחנק עצמו ומתלש בשערו, ואומר אוי לי היאך אשא עיני ואראה את חבירי בושתי ממנו שאני סרחתי עליו, ויושב אהרן אצלו עד שמוציא כל קנאה שב'לבו, ואחר כך הולך אצל חבירו ואומר לו כך עד שמתביישין זה מזה וגושקין זה את זה, וכן בין איש לאשתו היה אהרן מטיל שלום, שאם אמר אדם לאשתו קונם שאין את נהנית לי עד שתרוק בפניו של כהן גדול הולך לאשה ואומר לה חשתי בעיני ורוק שלך רפואתי וזקקת לו בעיניו, והיינו דכתיב באהרן ויבכו אותו כל בית ישראל אנשים ונשים, שהיה מטיל שלום בין איש לאשתו, ואילו במשה נאמר ויבכו אותו בני ישראל אנשים בלבד.

ורודף שלום, שנאמר בקש שלום ורדפהו בקשהו במקומך ורדפהו במקום אחר.

הוא היה אומר נגד שמא אבד שמיא ודמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יסיף ודלא יליף קטלא חייב ודאשתמש בתגא חלף.

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ייפרי

אוהב את הבריות. עיניו אחר הוא ואינו מוסב על תלמידיו של אהרן, כלומר ועוד הוי אוהב את הבריות, ומצינו ב"ר שכן אנשי מגדל מתוך שהיו אוהבין זה לזה לא רצה הק' לאבדן אלא לבלבלן, אבל אנשי סדום שהיו שונאין זה את זה איבדו מן העולם, שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים, רעים זה עם זה, וחטאים בגילוי עריות, ועוד אמרו חכמים שאפילו ישראל עובדי ע"ז ושלום ביניהן אין כל אומה ולשון שולטת בהן, שנאמר חבור עצבים אפרים הגת לו, וקשה היא המחלוקת שאפילו ישראל מקיימין כל התורה כולה כיון שיש מחלוקת ביניהן הם נעשים הפקר, וחולין למזיקין.

ומקרבן לתורה, שנינו בברייתא שיהא אדם מפקח את הבריות ומקרבן לתורה תחת כנפי השכינה, וכאותו שבא לפני הילל עצמה, ואמר גיירני על מנת שתשימני כהן גדול, בפ"ב דשבת, שכל המלמד תורה לחבירו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, שנא' ואת הנפש אשר עשו בחרן, והרגם אונקלוס וית נפשתא דשעבידו לאורייתא בחרן, וכל כך למה, מפני שמביאו לחיי העולם הבא.

הוא היה אומר, הוא הילל היה אומר ד' דברים בלשון הבבלי.

נגד שמא אבד שמיא, כיצד מלמד שלא יוציא אדם שם במלכות שכינן שיצא לו שם הורגין אותו ונוטלין את ממונו.

נגד, מושך, כמו משכו, ומתרגם נגודה, אם ראתה אדם שהמשיך עליו את השם הרי הוא כמו שאבד כבר שמו, ד"א נגד שמא, המושך עליו שם תורה, שעוסק בתורה להתגאות בה ולא לשמה אינו זוכה לשם, וכן הוא אומר אם נבלת בהתנשא, אם נושא ומגביה את עצמו אחריתו יהיה נבל, שכל הרודף אחר שררה, שררה בורחת ממנו, והדוחק את השעה שעה דוחקתה, כמו שמצינו בקרה, ובאבשלום, ובאדניהו בן חגית.

ודלא מוסיף יסיף, שגו רבותינו שאם שנה אדם מסכת אחת או שתיים ואינו מוסיף ומחזור עליהן סוף שישכח את כולן, מאחר שהוא מייאש מהן ותלמודו נספה וכלה בידו לפיכך זקוק הוא לחזור אחריו, יסיף, כמו זוכרם לא יסוף מזרעם, ד"א דמוסיף מט"ו באב ואילך ללמד בלילות שהרי ארוכות הן מיכן ואילך, יוסיף יוסיפו לו ימים ושנים, כדאמר בשילהי תענית.

הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני

פירושו רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

ודילא מוסרף, שאינו סובר בתלמודו ללמד דבר מתוך דבר, ואף אינו מוסרף
מן הלילות על הימים ללמד.

יב"ף, יאסף, מאי יאסף, תרגם רב יוסף תקבריניה אימיה, בשילהי תענית.
ודילא יליף, מי שלא למד תורה מימיו.

קבלא חייב, חייב מיתה, דין הוא שימות שכן היא מידותיה של תורה מכלל
הן אתה שומע לאו ומכלל לאו אתה שומע הן, כיצד, למד אדם תורה כי היא
חייד ואורך ימיו, לא למד, הרי ימיו מתקצרים, ומסתלק מן העולם, וכן הוא אומר
ושמתם את דברי אלה, זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם מות,
וכדא' משמחי לב, זכה משמחו, לא זכה משמהו, יש משניות שכתוב בהן ודילא
יסבר קטלא קסמין, אם אינו סובר בתלמודו הכל קוסמין ומתנבאים עליו שמיתתו
קרובה לבא ואית משניות דגרסי ודי לא ישפר, מי שאינו משפר בתלמודו להכין
דבר מתוק, ושלשתן לשון אחד הן.

ודאשתמש בתנא חלף, ושנשתמש בכתרה של תורה. שמתגאה ומשתחץ
על בני אדם ומראה בעצמו כתר לכבודו בשביל כבוד התורה.

חלף, נטרד מן העולם, ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מפני האלהים,
שאינו עוסק בתורה לשמה אלא ליהנות עצמו, שכן מצינו בנדרים בפ' קונם יין
שאיני טועם בר' טרפון שבא מעשה לידו והיה דואג על דבר זה כל ימיו, ועוד
יש לפרש המשתמש בתלמוד חכם, שנטל כתר של תורה, חלף, שכן מצינו
בנדרים, שנענש אברהם על שעשה אנגרייא בתלמידי חכמים שנאמר וירק את
חניכיו ילידי ביתו, ועוד ק"ו שהרי תלמידי חכמים הן כלי תשמישו למלכו
של עולם, ומה אם מלך בשר ודם אין רוכבין על סוסו ואין משתמשין בשרביטו,
המשתמש בטכסיטו של מלכו של עולם על אחת כמה וכמה שחייב מיתה,
ואעפ"כ אמרו חכמים לישתמש איניש במאן דתני ארבעה ולא לישתמש במאן
דתני שיתא, ובברייתא שנינו דאשתמש בתנא אבד ואזיל ליה, מלמד שכל
המשתמש בשם המפורש אין לו חלק לעולם הבא, אי נמי המשתמש בכתרה של
תורה, חלף, אין לו עוד שכר תורה שהרי קיבלו בכך שהרי מכבדין בכך אותו.

הוא, הילל.

היה אומר אם אין אני לי מי לי, מפורש בברייתא אם איני זוכה בי
מי הוא שזוכה בי, וכשאני זוכה לעצמי מה אני, ואף בזמן שאני טורח לעצמי.

ואם לא עכשיו אימתי. שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות.

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

מה אני, לכמה עולה הזכייה הא ודאי אינה עולה אלא לדבר מועט בכל מה שאני טורח. כמו שאמר מר עוקבא אורחין רחיקא וזורדין קלילא, שקשין הן היי העולם הבא לקנותם.

ואם לא עכשיו אימתי, ואם אני זוכה לעצמי בחיי מי הוא שיזכה לעצמי, לאחר מיתה, וכן הוא אומר כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת, זה רשע שמתקיים בעולם הזה שאם יעשה תשובה הק' מקבלו, אבל צדיק כיון שמת שוב אינו מוסיף זכות, ובפ"ב דעירובין דורשו בעיניין אחר, ועוד אמרו חכמים מי שטרה בערב שבת אוכל בשבת, מי שלא טרח מה יאכל בשבת.

שמאי אומר עשה תורתך קבע, עשה לך עתים לתורה וקבע לך זמן ללמוד תורה, והתבטל מעסקיך, שאם אי אתה עושה כן מתוך טירוד עסקיך אתה מתבטל ונראש מן התורה, קבע כמו שיתבעוהו לדין העתיד לפני מי שאמר והיה העולם, קבעת עתים לתורה כו', ובאור לארבעה עשר, דלא ליפתח איניש בעידניק באורתא דתליסר נגהי ארבסר, דילמא מתוך כך שיקבע עצמו ללמד משכא ליה שמעתתיה, וכו'. ד"א עשה תורתך קבע כמו שאמרו חכמים. מאי דכת' ושונתם, אל תיקרא ושונתם, אלא ושלשתם, לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, ומי ידע כמה חיי, לא נצרכא אלא ליומי, ולפיכך תיקנו דבר יום ביומו בשחרית שליש במקרא כו'. ושלשתן בקרבנות איירו, ולכך לא נתקנו מע"א, דתפילות כנגד תמידים תיקנום. ובברייתא שנינו, עשה תורתך קבע, כיצד מלמד שאם שמע אדם דבר מפי חכם בבית המדרש, אל יעשה אותו ארעי אלא קבע, ומה שלמד אדם יעשה ואחר כך ילמוד לאחרים שיעשו שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם.

אמור מועט ועשה הרבה, יותר ממה שתאמר, כמו ששנו רבותינו באברהם שאמר למלאכי השרת פת הריבה אתם סועדים, שנאמר ואקחה פת לחם, ובאחרונה כמה הביא לפניו ג' סאין, ויקח חמאה וחלב וכן הבקר, והאכילם ג' לשונות. בתרדל שנאמר בן בקר רך וטוב, שכן בקר מסתמא רך, ומדכתיב רך, ללמד אשני, וטוב להורות אשלישי. אבל הרשעים כים נגרש שאומר הרבה ואפי' מעט אינם עושין, שכן מצינו בעפרון שבתחילה אמר השדה נתתי לך. ואח"כ נאמר ארץ ארבע

רבו גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל תרבה לעשר אומדות. שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא, וכתוב וישקל אברהם וגומר עובר לסוחר, כתרגומו, עובר בכל הארצות שאין אדם פוסלו, כלומר שהיה מקפיד על המשקל והוסיף לו את הקלבונות.

והזוי מקבל את כל האדם כסבר פנים יפות, שאם נכנסו אורחים אצלך קבלם ברצון, שיהא סברך ודעתך טוב להם, ואף להם יודע ויסברו שבסבר פנים יפות ובחבר טוב ובלב טוב אתה נותן להם, מפני שכל העושה ואין דעתו נוחה בכך פגיו משתנות ברע, ושנו רבותינו מלמד שאם אדם נותן להכירו כל מתנות שבעולם ופניו כבושות בקרקע כאילו לא נתן לו כלום.

עשה לך רב, כדמפרש לעיל.

והסתלק מן הספק, אל תעמוד בדבר הלכה בספק אלא עשה לך רב, ד"א הסתלק מספק איסור, שכן אדם זקוק להביא אשם תלוי על הספק.

ואל תרבה לעשר אומדות, ואל תרגיל, לעשר באומד, שאע"פ שהמרבח במעשרות פירותיו מתקנין, מ"מ יש לחוש לפעמים שלא יטול כשיעור, ופירותיו טבליים ונמצא מביא עצמו לידי ספק, ואפילו הוא מרבה במעשרות יש איסור בדבר, שאע"פ שפירותיו מתקנין מעשרותיו מקולקליו, שהן טבליים וחולין מעורבין זה בזה, לפיכך לא יטול מאומד אלא במדה מדודה ומחוקה ולא גדושה, שנמצא עכשיו מתקנין הפירות והמעשרות ואע"פ שהתרומה ניטלת באומד, דתניא אלעזר בן גמליאל אומר ונחשב לכם תרומתכם וגומר, כשם שהתרומה ניטלת באומד ומחשבה כך תרומת מעשר ניטלת באומד ומחשבה, אין תרומה דומה למעשר, שהמעשר נתנה לו התורה שיעור, אבל תרומה אין לה שיעור, דאמר שמואל אפילו חיטה אחת פוטרת את הכרי, שנאמר ראשית דגנך, ושארם חכמים עין יפה אחד מארבעים, רעה אחד מששים, בינונית אחד מחמישים, תקנת חכמים היא, אלא שסמכוהו על המקרא, אחד מארבעים, מוששיתם האיפה מחמר השעורים, אחד מששים כפשוטו של מקרא, דאיפה ג' סאין, וששית האיפה היא חצי סאה, והוא אחד מששים לתומר שהוא ל' סאין, אחד מארבעים, דכתיב ששית האיפה מחמר החטים, וששיתם האיפה מחומר השעורים, וגרס בירושלמי, אמר שמואל תן ששית על וששיתם דהו להו שלש ששיות ונמצא

תורם אחד מארבעים, ולפיכך כתיב ושיתם לשון רבים, לומר שנוטל משני חומרים שלש שתותי איפה, שהן סאה וחצי לששים סאין, שהן ק"כ חצאי סאה, חצי סאה למ' חצאין, ואחד מחמשים דכתיב במדין תקח אחוז מן החמשים יש לך תרומה שהיא אחווה כזו, ואינו היא תרומת דגן תירוש ויצהר, וכדברי ר' יוסי.

שמעון בנו אומר כך הוא סדרן של נשיאים מבני בתירה ואילך, הילל ושמעון, גמליאל ושמעון, גמליאל הוא ר"ג הזקן, שמעון, הוא רבן שמעון שנהרג, ויהודה, הוא ר' יהודה הנשיא, גמליאל יהודה נשיאה, הילל ושמעון, פרשו רבותינו ביציאות שבת (ט"ו ע"א) שנהגו נשיאותם בפני הבית ק' שנה, וקצת נהגו לאחר הבית, ולפי שלא הושלם נשיאותו בפני הבית לפיכך לא נמנה עם אילו, ועוד קטן היה באותן הימים: ורבן יוחנן היה ראש ישיבה מפני שהיה זקן מתלמידיו של הילל, ואותו רבן גמליאל בן בנו של הילל, הוא ר"ג הזקן, דיבנה היה, כמו שמצינו בכל כתבי (שבת קט"ו ע"א), באבא חלפתא אביו של ר' יוסי בן חלפתא, תלמידו של ר' עקיבא, שאמר לו לר"ג דיבנה, זכורני בר"ג הזקן אבי אביך שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית כו', וכן ביבמות פ' בתרא (קכ"ב ע"א), הוא ר"ג שביקשו להורגו שאמרו עליו בעל החוטם מתבקש, ושמעון בנו הוא רבן שמעון שנהרג, עם ר' ישמעאל בן אלישע שאמר עליהם שמואל הקטן בשעת מיתתו שמעון וישמעאל להורבא והברוהי לקטלא, בשלהי מסכת סוטה, (מ"ח ע"ב) אבל ממה שמצינו אומר אני שהוא רבן שמעון אביו של רבינו הקדוש שהרי נער קטן היה באותה שעה בימי ר' יהושע, כדמוכח בגיטין פ' הניזקין (נ"ח ע"א), ר' יהושע ור"ג דיבנה הם חלוקין, ואחריהם ר' עקיבא ור' ישמעאל כאחת, בימי רבן שמעון בן גמליאל, אבל גדולים היו ממנו לימים, ר' יהודה ור' יוסי בני גיל, כמו שאפרש למטה, ואחריו ר"ג דיבנה, גם הוא שביקש רבן יוחנן עליו ועל זרעו מלפני אספסינוס קיסר, בגיטין בהניזקין, הוא נחלק עליו ר' יהושע במסכת ברכות (כ"ז ע"ב), ובבכורות (ל"ו ע"א), ובראש השנה (כ"ה ע"א), ונטלו נשיאותו ממנו, ואחריו רשב"ג, חבירם של ר' יהודה ור' יוסי בערבי פסחים (ק' ע"א), הוא שביקשו ר' מאיר ור' נתן להורידו מנשיאותו, כדמפורש בסוף הוריות (י"ג ע"ב), הוא אביו של רבינו הקדוש הנקרא שמו ר"ג כדמפורש בפרק אחרון של כתובות, ור"ג אומר עשה לך רב ששנינו כאן הוא בן בנו של הילל ור"ג הזקן היה נקרא, ושמעון דכל ימי גדלותי בין החכמים, הוא רבן שמעון שנהרג, ומה שקורוהו שמעון, יש לומר שעד שלא נסמך אי דבר זה ונתקבלה בעיני התלמידים וקבעוהו בשמו, ואעפ"י שנסמך אחרי כן משנה לא זזה ממקומה, וכיוצא בדבר שנינו בסנהדרין פרק היו בודקין (מ' ע"א), מעשה ובודק בן זכאי בעוקצי תאינים, ופי' בגמרא שהוא רבן יוחנן בן זכאי.

החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה ולא המדרש עיקר
אלא המעשה וכל המרבה דברים מרבה חט.

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

אלא שבעודו תלמיד יושב לפני רבו א' דבר זה, וניאותה לרבו, וקבעה בשמו, ואעפ"י שנשמך אחרי כן משנה לא זזה ממקומה שכיון שנקבעה נקבעה.

כל ימי גידלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה, לא מצאתי ולא למדתי מהם שתהא מידה יפה באדם יותר משתיקה, שמעליבין אותו והוא שותק, כמו ששנינו (גיטין ל"ו ע"ב, יומא כ"ג ע"א, שבת פ"ח ע"ב), הנעלבין ואינו עולבין שומעין חרפתם ואינם משיבים, עליהן הכתוב אומר ואהביו כצאת השמש וגומ', (שופטים ה'), שאינו עומד וחוזר ומוציא דבה על חברו, שנאמר ומוציא דבה הוא כסיל (משלי י'), וכ"ש אם מוכיחים אותו, שנאמר און שמעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין (שם ט"ו), וזהו שאמרו חכמים (מגילה י"ח ע"א) מלה בסלע משתוקא בשתים, וכן הוא אומר אויל מחריש חכם יחשב (משלי י"ז), וזהו שאמרו (פסחים צ"ט ע"א) יפה שתיקה לחכמים ק"ו לטפשים, ולא עוד אפילו בדברי תורה יפה השותק ועושה מן הלומד ודורש ברבים ואינו מקיים.

ולא המדרש הוא עיקר, לא זהו עיקרו של דבר שיהא אדם עיסקן ללמד ולדרוש ולא לקיים, אלא המעשה, כשהוא משתדל אף לקיים לשמר ולעשות לבד הלימוד הוא עיקרו של דבר, כדכתיב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, אבל מעשה בלא תלמוד, ותלמוד בלא מעשה, תלמוד גדול, לפי שאין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד, לפי שאין לו מתיכן ללמד, אבל התלמוד מביאו לידי מעשה, וכמו כן שנינו בשלהי האשה נקנית (קידושין מ' ע"ב), שנשאלה שאלה לפני רבותינו תלמוד גדול או מעשה גדול, נענה ר' עקיבא ואמר תלמוד גדול שמביאו לידי מעשה, אמנם יש לומר, כאן ללמוד, כאן ללמד, לעצמו גדול תלמוד, ללמד אחרים מעשה גדול, מוטב שיעשה מעשה מצוה, משילמד לאחרים, כדמפרש בס"פ אבות נזיקין (ב"ק י"ז ע"א).

וכל המרבה דברים מביא חטא, ואין צריך לומר בדברים של גנאי דבלא ריבוי מיתסר ניבול פה, כדאמרי' בפ' בתולה נישאת (כתובות ח' ע"ב), הכל יודעין למה כלה נכנסה לחופה כו', וזה שאמרי' במגילה (כ"ה ע"ב), כל ליצנותא אסורה, דניבול פה בין ברב בין במועט אלא אפי' ריבוי דברים של

רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קיים
על הדין ועל האמת ועל השלום, שנאמר אמת ומשפט שלום
שפטו בשעריכם.

ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה
להם תורה ומצות, שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

שבח אל ירבה, כאותה שאמרו חכמים אל יספר אדם בשבחו של חבירו יותר
מדאי, שמתוך שבחו בא לידי גנותו, וכן הוא אומר (משלי י') ברב דברים
לא יחדל פשע, ואומר (קהלת ה') וקול כסיל ברב דברים.

רבן שמעון, זהו אביו של רבינו הקדוש בנו של ר"ג בן מחלוקתו של
ר' יהושע.

העולם קיים, שאלמלא אילו שלשה לא יתקיים העולם, שכיון שלא יעשו
דין ויגזלו ויחמסו זה לזה ולא יאמיתו דבריהם אחד לחבירו ואין שלום ביניהם
העולם אבד וכלה שהורגין זה את זה וכל דאלים גבר, והכי קאמר על הדין
מתקיים העולם ואפילו יעשו הדין לא יתקיים אם לא ישפטו אמת, כדכתיב
וישפטתם צדק, מה כת' בפרש' איש על מקומו יבא בשלום, ואפילו ידונו וישפטו
אמת לא יתקיים אם לא בשלום, דכמה גדול כח השלום, דכתיב ונתתי שלום
בארץ, הכל תלוי בזה, ודריש מכילתין על ג' דברים העולם עומד, הכי קאמר
בזכות ג' דברים שישראל עושין העולם עומד אפי' כשדנין אמת ובשלום לא יעמד
ויחזור לתוהו ובהו, אם לא בחוט המשולש, ואז לא במהרה ינתק, ובמשניות
מדוייקות אין כת' המקרא, אמת ומשפט וגו', ונראין הדברים לפי שבמקרא
אין כת' ושלום אלא ומשפט שלום, בלא וי"ו, והמקרא בתרי עשר בנבואה
זכריה (זכרי' ח'), אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת איש אל רעהו אמת
ומשפט שלום שפטו בשעריכם.

ר' חנניה בן עקשיא, פי' בריש פירקי' למה נהגו לאומרו.